

Trelleborgs kommuns plan för särskilt begåvade och högpresterande elever

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	4
1.1 Bakgrund till planen	4
1.2 Syfte	5
1.3 Vad är en särskild begåvning? Vad är en hög prestation?	5
2. Utbildning av särskilt begåvade barn och elever	13
2.1 Särskilt begåvade barn och elever i en pedagogisk miljö	13
2.2 Att möta de särskilt begåvade barnen i en pedagogisk miljö	14
2.2.1 Acceleration och berikning.....	16
2.2.2 Samarbete med vårdnadshavare.....	18
2.2.3 Övergångar	18
3. Aktivitetsplan Trelleborgs kommun	19
3.1 Mål	19
3.2 Åtgärder	19
3.3 Uppföljning och utvärdering	21
4. Fortbildning	22
4.1 kartläggning	22
4.2 Utbildningspaket	23
4.3 inspiration till kunskapsinhämtning	24

Inledning

Detta dokument är en översikt över området särskilt begåvade och högpresterande barn och elever samt en plan för att stödja i arbetet med att öka kunskapen och bemötandet om särskilt begåvade barn och elever.

Dokumentet kan även utgöra en resurs när det gäller bemötande och anpassningar till barn och elever som lätt når skolans mål (högpresterande elever).

1. Bakgrund

1.1 Bakgrund till planen

Forskning visar att fokus i skolan ofta hamnar på de barn och elever som inte når kunskapskraven eller de barn och elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (Persson 2010). I Skollagens första kapitel står att ”alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål” och även att ”elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling” (Skollagen, 3 kap. 2§).

Trelleborgs kommun har en tydlig rutin för hur elevers lärande i grundskolan ska dokumenteras och följas upp. Sedan 2019 ska även de extra utmaningar som elever, som lätt når målen, behöver dokumenteras och följas upp. Det har dock saknats en plan för barn och elever med särskild begåvning och för högpresterande barn och elever vilket har uppmärksamrats av politiker och förvaltning. Förvaltningen har därför tagit fram en plan som ska gälla för barn och elever i Trelleborgs förskolor och skolor.

I planen används Skolverkets val av begrepp. Även förskolan inbegrips av materialet. Begreppet skola omfattar i denna text samtliga skolformer. Begreppet elever innefattar även barnen i förskolan och vise versa.

I planen används Roland S Perssons, professor i pedagogisk psykologi, definition av särskild begåvning: “Den är särbegåvad som kontinuerligt förvånar både kunskapsmässigt och tillämpningsmässigt genom sin osedvanliga förmåga i ett eller flera områden, både i skolan och i vardagslivet”. Särbegåvad ses här som synonymt med särskilt begåvad.

1.2 Syfte

Syftet med denna plan är att synliggöra och uppmärksamma särskilt begåvade barn och elever och högpresterande barn och elever samt aktivt arbeta för att öka kompetensen hos samtliga inom skolans organisation för att kunna anpassa undervisningen på bästa sätt för dessa barn och elever. Planen ska fungera som ett stöd till de förskolor och skolor i Trelleborgs kommun som har ett behov av att utveckla hur man bemöter särskilt begåvade och högpresterande barn och elever. I planen används ordet uppmärksamma istället för ordet identifiera eftersom att vara särskilt begåvad inte är en diagnos.

1.3 Vad är en särskild begåvning? Vad är en hög prestation?

Särskilt begåvade barn och elever ska inte förväxlas med högpresterande barn och elever. Francoys Gagné beskriver i sin artikel *A differentiated model of Giftedness and Talent* (2000) skillnaden mellan särbegåvad och högpresterande som att särbegåvning kan vara jämförbart med en kompetens som är betydligt högre än det genomsnittliga inom fler än en av de domäner som står att finna inom naturligt mänskligt beteende. Medan talang representerar en prestationsförmåga som är betydligt över genomsnittet inom ett område av mänsklig aktivitet (Persson, 1997, s.46).

Wallström (2012) använder sig av Shirley Kokots forskning för att framställa skillnaden mellan högpresterande och särskilt begåvade elever (se Tabell Källa: Wallström, 2012, s.27).

Högrepresterande elev	Särbegåvad elev
Kan svaret	Ställer frågor
Är intresserad	Är nyfiken
Har goda idéer	Har tokiga idéer
Besvarar frågor	Diskuterar dem
Lyssnar med intresse	Visar starka åsikter och synpunkter
Lär sig snabbt	Kan redan
Har många jämnåriga kamrater	Föredrar vuxna
Kopierar	Skapar nytt
Tycker om skolan	Tycker om att lära
Tar emot information	Bearbetar information
Tänker steg för steg	Tänker komplext
Är nöjd med sin inläring	Är mycket självkritisk
Förstår idéer	Tänker abstrakt
Arbetar hårt	Sysselsätter sig med andra saker men klarar sig ändå

Shirley Kokots jämförelse av högrepresterande och särskilt begåvade elever

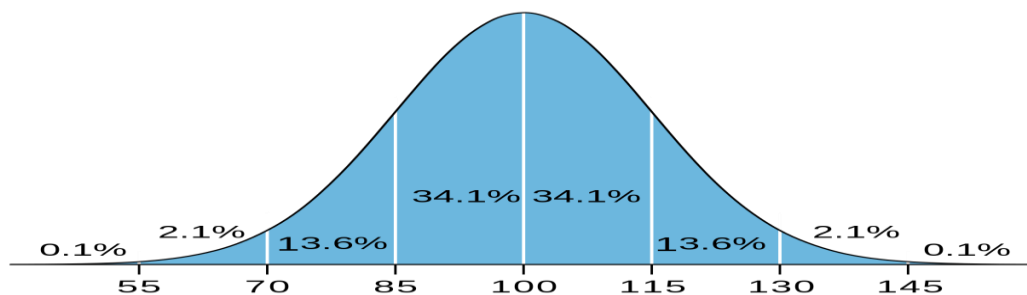
Högrepresterande barn och elever, begåvade barn och elever eller särbegåvade barn och elever är olika uttryck för att beskriva en individ som har högre

förmåga i ett eller flera ämnesområde. Högpresterande barn och elever följer oftast pedagogen och undervisningen väl, medan det särskilt begåvade barnet eller eleven inte helt sällan ifrågasätter undervisningen och pedagogen. De särskilt begåvade kan vara men är inte nödvändigtvis högpresterande.

Definition av särskild begåvning varierar mellan olika forskare och sakkunniga, vilket försvårar formuleringen till en entydig och precis definition. Vuxna i barnets eller elevens omgivning, t.ex. vårdnadshavare, pedagoger och personal från elevhälsan kan uppmärksamma barn och elever som har förmågor vidare än normen. Det är därmed ingen medicinsk bedömning som behöver ligga till grund för om ett barn eller elev är särskilt begåvat eller ej. Däremot är det möjligt att ett barn eller elev både kan ha en funktionsnedsättning av något slag och samtidigt vara särskilt begåvad. Det har förekommit att särskilt begåvade barn och elever har tillskrivits diagnoser då de t ex uppfattats som stökiga men att beteendet istället handlar om en ostimulerande undervisning.

Ett sätt att mäta om ett barn eller en elev är särbegåvad eller inte är att använda sig av IQ-tester som mäter intelligenskvoten. Hög intelligenskvot, IQ, innebär att individen tänker snabbt, förstår och memorerar snabbt och effektivt, är språkligt och matematiskt logisk och förstår lätt förhållandet orsak och verkan. Den mest kända IQ-fördelningsskalan är Weschler (se Figur 2).

IQ-fördelningsskala enligt Weschler

Enligt Liljedahl (2017), gymnasielärare, specialpedagog och

författare till böcker med fokus på särbegåvade elever, börjar måttlig särbegåvning vid IQ 115-120. Man beräknar att cirka 15-20 procent av alla människor i världen har en måttlig särbegåvning. Den här gruppen kallas oftast för "högpresterande". Hög särbegåvning börjar vid IQ 130 och omfattar cirka 2.5 procent av världens befolkning. "Deras tänkande är så annorlunda att de har svårare att passa in i de ordinarie undervisningsramarna." (Liljedahl, 2017, s.15)

Extrem särbegåvning börjar vid IQ 140 och omfattas av 0,5 procent. "Sådana elever behöver likaledes extrema anpassningar i sin undervisning, vilket skolan vanligtvis inte alls är van vid." (Liljedahl, 2017, s.15)

Persson (2010) framhåller att barnets eller elevens begåvning kan upptäckas utan IQ test framförallt med hjälp av barnets/elevens personlighet, karaktäristik, beteenden samt egenskaper. "Om eleven lär sig snabbt, resonerar abstrakt och komplext, så är eleven med all sannolikhet särbegåvad i mån eller annan- och behöver därmed ledning och stimulans för att kunna nå längre" (Liljedahl, 2017, s.17).

Persson belyser att det är svårt för lärarna att bemöta särskilt begåvade barn och elevers behov om lärarna inte har en tydlig definition av dessa barn och elever. Dessutom, eftersom särbegåvade barn och elever är olika varandra, har de olika behov. Det är därför oerhört viktigt att man uppmärksammar olika typer av särbegåvade barn och elever och anpassar undervisningen för dem. En särbegåvad person är en person som har mycket högre intelligens än genomsnittet. Med andra ord särbegåvad är den som förvånar dig vid upprepade tillfälle med sin osedvanliga förmåga på ett eller flera områden, både i skolan och i vardagslivet (Persson, 2015, s.4).

Winner (2012), professor i psykologi på Boston College och dessutom en av världens främsta forskare kring särbegåvade barns villkor, beskriver den särskilt begåvade eleven "they have a high ability to learn in a particular area - it could be mathematics, reading, the ability to draw realistically, music, or athletics." (s.76)

Winner skriver också att dessa elever har en stor passion och talang för ett

TRELLEBORGS KOMMUN

visst ämne, och de är extremt motiverade att lära sig inom ämnet och man har svårt för att ta ifrån dem uppgiften. Barnen är ofta annorlunda än andra och de bryr sig inte om att de är annorlunda, särskilt när de är unga. När de blir tonåringar döljer de ofta sin förmåga för att undvika att bli utsatta och mobbade. Winner uttrycker:

Children who are born with very gifted abilities have different brains – we don't know what is different about their brains but they have a capacity to learn in a way that other children don't. (Winner 2012, s.76)

Pettersson (2017), fil.dr i matematik med didaktisk inriktning och författare till olika publikationer från Skolverket om särskilt begåvade elever, uttrycker att barn med särskild begåvning har hög inlärningsförmåga och medvetenhet, de är nyfikna, reflekterande och ställer gärna utmanande och annorlunda frågor.

Linda Silverman är en psykolog och forskare inom området särskild begåvning som i sin bok Särskilt begåvade barn (2016) definierar särbegåvning genom intellektuella drag och personlighetsdrag:

<u>Intellektuella drag</u>	<u>Personlighetsdrag</u>
Enastående förmåga att resonera	Insiktsfull
Intellektuell nyfikenhet	Behov att förstå
Snabb och effektiv inlärnin g stimulans	Behov av intellektuell
Hög abstraktionsförmåga	Perfektionist
Komplexa tankemönster	Behov av logik och precision
Livlig fantasi	Har en betydande känsla för humor
Tidigt utvecklad moralkänsla	Känslig och empati
Älskar att lära	Intensiv
Koncentrationsförmåga	Uthållig (envis)

Förmåga till analytiskt tänkande	Mycket självmedveten
Kreativa	Icke-konformist
Har en avsevärd känsla för rättvisa auktoritet	Ifrågasätter regler och
Eftertänksam och reflekterande	En tendens till introversion

Det kan i sammanhanget vara intressant att titta på ytterligare några förklaringsmodeller av särskild begåvning. Joseph Renzulli (2016), amerikansk pedagogisk psykolog, beskriver i sin välkända teori "The Three Ring Conception of Giftedness" människans potential att bli produktiv. Namnet "The Three Ring Conception of Giftedness" kommer från de tre olika egenskaper en person måste besitta och den potential personen har för att använda dem. De tre egenskaperna måste sammanfalla för att en person, enligt Renzulli, ska kunna anses vara särskilt begåvad. Enligt Renzulli är det viktigt att göra skillnad mellan potential och prestation.

Persons can have remarkable potentials for mathematics, swimming or playing the piano, but until the potential is manifested in some types of superior performance, I am reluctant to say they have displayed behaviors. (Renzulli, 2016, s.58)

Renzullis modell beskriver ett begåvat beteende där barnet eller eleven både uppvisar hög förmåga som ligger långt över det normala (Above Average Ability), ett inre driv och motivation (Task commitment) samt kreativitet utöver det vanliga (Creativity). Det är när dessa tre egenskaper sammanfaller som individen enligt modellen anses vara särskilt begåvad.

En förmåga mycket över medel (Above average ability)

Abstraktion, minne, inläring, effektivitet, verbalitet, logik, sinne för siffror

En stark inre motivation och uthållighet (Task Commitment)

Intresse, beslutsamhet, nyfikenhet

En kreativ förmåga utöver det vanliga (Creativity)

Flöde, originalitet, problemlösande, flexibelt tänkande

Grafisk illustration av de 3 egenskaper som måste sammanfalla för att en person ska anses vara särskilt begåvad enligt Renzulli (2016, s.67).

Hög förmåga eller förmåga som ligger långt över det normala (above average ability), kan identifieras på två olika sätt. En allmän hög förmåga som kan användas över alla områden, exempelvis en generell hög intelligens, eller som en specifik hög förmåga som kan användas inom en speciell aktivitet eller inom ett specifikt kunskapsområde.

Inre driv och motivation (task commitment) innebär att en person kan vara fokuserad eller är motiverad för att kunna utföra en specifik aktivitet eller uppgift inom ett specifikt område. De begrepp som oftast används för att förklara driv och motivation är uthållighet, att vara dedikerad till en uppgift, hårt arbetande och envis.

Renzulli anser att man är kreativ (creativity) om man har förmågan att tänka fritt och genom att tänka på ett mer originellt sätt. I skrifter benämns ofta orden begåvad, geni, framstående uppfinnare i samma sammanhang som mycket kreativa personer.

Renzullis teori beskriver en särbegåvad person som en människa som kan tänka och agera genom att använda alla tre förmågorna samtidigt. Enligt Renzulli behöver barn som har möjligheten att använda sig av alla tre förmågorna samtidigt nya utbildningsmässiga möjligheter, resurser och

uppmuntran på ett helt annat sätt än vad den vanliga undervisningen kan ge.

I Sverige har forskningen inom särskild begåvning hittills varit begränsad till ett fåtal personer. Roland S Persson, professor i pedagogisk psykologi, och hans drygt 25-åriga forskning inom fältet kan beskrivas som: Ett sökande efter förståelse för den särskilt begåvade individens svårigheter att, som barn och vuxen, trots sina avancerade förmågor och sin oftast avsevärda sociala förmåga, passa in i och bli accepterad av, samhällets olika institutioner och funktionärer. Mara Allodi Westling, professor i specialpedagogik, har genom sin forskning bidragit till detta kunskapsfält genom att introducera temat särskild begåvning i det specialpedagogiska ämnesområdet. Hon har även utvecklat en utbildning på avancerad nivå inom specialpedagogik med fokus på internationell utbildningspolicy och pedagogiska insatser för dessa elever. Inom matematikdidaktik finns licentiatuppsatser och några doktorsavhandlingar som handlar om särbegåvning. Dessa behandlar bland annat; studiesituationen för elever med särskild begåvning i matematik och deras möjligheter att utveckla sina matematiska förmågor (Eva Pettersson, 2009, 2011), hur gymnasielärare betraktar matematisk kreativitet som det tydligaste tecknet på särskild begåvning i matematik (Linda Mattsson, 2013), matematiska förmågor och det matematiska minnets roll (Attila Szabo, 2013), samt skillnader i prestationer mellan två högpresterande grupper (Elisabet Mellroth, 2014).

2. Utbildning av särskilt begåvade barn och elever

2.1 Särskilt begåvade barn och elever i en pedagogisk miljö

Enligt Perssons studie (2010) om särskilt begåvade barn har den svenska skolan i de tidigare åren haft en lång kultur där man har fokuserat enbart på elevers brister istället för de elever som hade förmågan att briljera på olika sätt i ett eller flera ämnen. Persson betonar att Sverige efter världskriget saknade kunskap, erfarenhet och forskning om individer med höga inlärningsförmågor. Persson menar att när särbegåvade barn inte får den stimulans och det stöd de behöver kan deras skolgång vara helt annat än lycklig. De är ofta understimulerade, uttråkade och känner att ingen förstår dem. Det i sin tur kan leda till att de underpresterar i förskolan och skolan, har dålig studieteknik, bristande studievana som i sin tur kan leda till problem vid högre studier. De kan även bli deprimerade, mobbade, utåtagerande och introverta. Personer med särskild begåvning vittnar om att de tidiga skolårens bristfälliga anpassning av undervisningen har gjort dem passiviserade, vilket har resulterat i bristande studieteknik för att tillgodogöra sig vidare utbildning. Detta behöver skolan beakta och säkerställa så att denna förmåga utvecklas även hos dessa elever.

Det är inte helt ovanligt att särskilt begåvade barn och elever har en ojämn kunskapsprofil vilket gör det än mer viktigt att identifiera kunskapsnivån så att undervisningen hamnar på en nivå som motsvarar elevens förmåga. Barn och elever med särskild begåvning som får för lätta uppgifter kan mentalt blockeras vilket kan leda till att en del av dem underpresterar och till och med vägrar gå till skolan och blir "hemmasittare" (Persson 2016). Barn eller elever med särskild begåvning tenderar att känna sig missförstådda och tappar lusten till lärande, de följer inte alltid skolans normer och kan då upplevas som krångliga och socialt missanpassade.

Skolan behöver beakta de skillnader som kan förekomma hos särskilt begåvade flickor och pojkar. Många gånger kan det vara svårt att upptäcka flickor med särskild begåvning, då de trots understimulans i högre grad accepterar skolans ramar. Alla barn och elever ska ges likvärdiga och

goda möjligheter att lyckas maximera sin utveckling. Individens olikheter ska lyftas fram som en tillgång som kan berika undervisningen. Hänsyn ska tas till barn och elevers olika behov av stöd och stimulans. I skollagen 3 kap 2§ går det att läsa följande: ”Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.” Lag (2014:458).

2.2 Att möta de särskilt begåvade och högpresterande barnen i en pedagogisk miljö

För att ge särskilt begåvade och högpresterande barn och elever möjlighet till maximal kunskapsutveckling och ett meningsfullt lärande är flexibilitet, acceptans, tolerans och kunskap hos förskolans eller skolans personal viktiga förutsättningar. I läroplanerna står det uttryckt att pedagogerna har i uppdrag att anpassa undervisningen till varje individs förutsättningar och behov. Viktigt är att skilja mellan individuellt (eget) arbete och individanpassning. I en individuellt anpassad undervisning förutsätts en nära relation mellan lärare och barn/elev och en undervisning som ska behandla det som är på gränsen mellan barnets eller elevens tidigare kunskaper och det som ligger strax utanför. Persson (2015, s.4) betonar att “elever som lär sig att läsa och skriva mycket snabbt och som har lättare än de flesta andra i skolan att förstå och lära behöver också och har likaledes rätt till en anpassad skolsituation. Dessa elever behöver stimulans som passar deras mer avancerade färdighets- och kunskapsnivå så att de inte tappar den lust att lära som ofta karaktäriserar dem”.

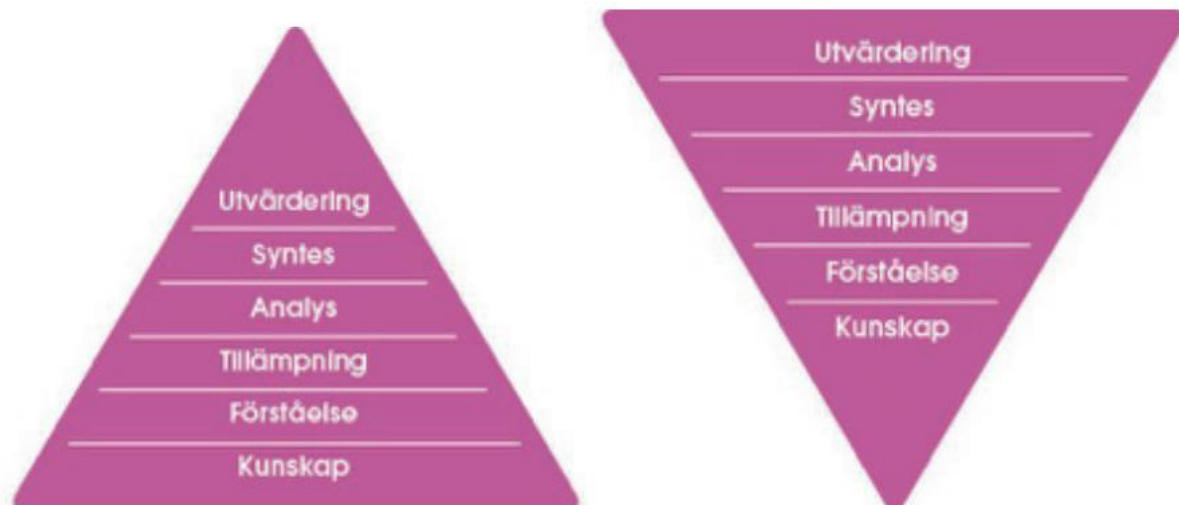
Persson (2010) beskriver att många särbegåvade elever inte hittar någon

TRELLEBORGS KOMMUN

drivkraft för att uppnå ett resultat, då skolans utmaningar ses som för enkla. Om en elev ska hitta denna drivkraft eller inre motivation till att lära krävs stöd och uppmuntran från föräldrar och lärare (Winner, 1999). Pettersson (2011) och Persson (2010) tar upp att särbegåvade elever sällan får beröm när de uppnår framgång inom något område eller avseende en uppgift i skolan. Pettersson (2011) menar att man oftare berömmar elever som lyckas inom exempelvis idrott än inom de akademiska ämnena.

De särskilt begåvade och högpresterande barnen och eleverna behöver, precis som alla andra, individuellt stöd, ledning och stimulans. Utan lämpliga insatser riskerar särskilt begåvade och högpresterande barn och elever att inte nå sin fulla potential och därmed stanna i sin utveckling. Särskilt begåvade barn och elever utvecklas oftast bäst genom att arbeta med komplext och avancerat material. Detta är något som ofta även kan appliceras på de högpresterande eleverna. Blooms taxonomi är en modell som beskriver olika steg i ett lärande. Ofta beskrivs denna modell i form av en triangel där den nedersta nivån är kopplat till att bygga kunskap. Ju högre upp i triangeln man kommer, desto mer avancerat anses lärandet vara och därmed också kräva ett högre tänkande. I det normala fallet behövs oftast mer tid läggas på de lägre nivåerna, vilket kan kopplas till att dessa är breda, bilden till vänster. Särskilt begåvade barn och elever har en hög inlärningshastighet vilket bland annat innebär att de tillägnar sig kunskap fort. Det är därför viktigt att de ges förhållandevis mer tid till att träna det högre tänkandet, de övre nivåerna, än kring kunskapen. Symboliskt kan då triangeln vändas upp-och-ned för att illustrera tiden de särskilt begåvade barnen eller elever bör lägga på respektive nivå i Blooms taxonomi, figuren nedan.

Blooms taxonomi

Ett annat sätt att möta elevers olika inlärningsförmågor är att använda sig av differentierad undervisning när det gäller; innehåll, metod, resultat och lärmiljö (Tomlinson 2001). Det innebär inte att pedagogen gör en planering för varje enskild elev, utan istället är proaktiv och har planerat undervisningen så att den möter 2-5 olika nivåer. Differentiering enligt Tomlinson innebär att anpassa:

- innehåll - t ex att olika individer får olika material att arbeta med
- metod - t ex att olika typer av arbetssätt är tillåtna och möjliggörs
- resultat - t ex att det är naturligt att olika individer når olika långt i arbetet med en uppgift
- lärmiljö - t ex att den fysiska miljön möjliggör för arbete i mindre grupper eller enskilt. Det skulle också kunna innebära att agera online med andra grupper.

2.2.1 Acceleration och berikning

I Skolverkets studie "Högpresterande elever, höga prestationer och undervisningen" från 2012 återkommer diskussioner om undervisningsformerna acceleration, berikning och nivåindelning och om hur undervisningen kan anpassas för att främja höga prestationer.

Acceleration innebär att barnet eller eleven får möjligheten att arbeta

i en snabbare takt än sina klasskompisar. Det kan även betyda att barnet eller eleven deltar i undervisningsgrupp med äldre barn på hel- eller deltid och till och med flyttas upp en eller flera årskurser (Skolverket, 2012, s.41-42). Pettersson (2017, s.50) betonar hur viktigt det är “att ta hänsyn till elevens fortsatta studier, att samverkan sker mellan lärare i olika årskurser och att det finns möjligheter för eleven att gå vidare inom specifika ämnen även över studiegränser” när man använder acceleration för att stimulera särskilt begåvade barn och elever. Acceleration används även med fördel för de högpresterande barnen och eleverna.

Berikning innebär att barnet eller eleven får möjligheten att fördjupa sig inom ett specifikt område efter att barnet eller eleven har visat att hen behärskar de obligatoriska momenten i det aktuella området. Det är en form av individanpassad undervisning (Pettersson, 2017, s.50). Med andra ord kan man säga att barnet eller eleven får arbeta med mer utmanande undervisningsmoment. Till exempel kan en mentor med specifika kunskaper utses för att stimulera barnet eller eleven.

Nivåindelning innebär att barn eller elever är indelade i olika grupper beroende på prestation eller förmåga.

När Pettersson talar om acceleration handlar det företrädesvis om att barn eller elever arbetar framåt i boken, dvs. inte om att barnet eller elever flyttar upp en eller flera årskurser. Pettersson tar upp flera avigsidor med detta, såsom att den begränsar möjligheten till gemensamma genomgångar i klassen, och att den heller inte ger alla barn och elever tillräcklig stimulans (Skolverkets rapport 2012). Pettersson (2017, s.15) betonar vikten av att särskilt begåvade barn och elever behöver träffa andra särskilt begåvade barn och elever för att se att de inte är ensamma, för att lära om och förstå sin egen situation men också få kunskapsutbyte med individer på samma nivå. Hon betonar att barn och elever bör arbeta tillsammans med likasinnade som har samma intresse och fallenhet för ett område, där de kan utmana varandra i arbetet. Barnet eller eleven kan få möjlighet att göra något ytterligare som inte ingår i läroplanen som t.ex. att träffa andra särskilt

TRELLEBORGS KOMMUN

begåvade eller högpresterande barn och elever i olika sammanhang. Det kan även innebära att delta i spetsundervisning i ett specifikt ämne.

Koordinering från skolledare och kommunövergripande utvecklingsledare för exempelvis schemaläggning, valbara kurser, gemensamt material, digitala nätverk etc. blir i så fall viktigt.

2.2.2 Samarbete med vårdnadshavare

Vårdnadshavare kan bidra med information som skolan kan använda sig av för att möta barnets eller elevens behov och intressen. En bra start i arbetet är att bjuda in vårdnadshavare till ett inledande samtal kring barnets förmågor. Ofta har de redan tidigt funderat över sitt barns förmågor och är därmed en viktig informationskälla. Särskilt begåvade barn förekommer i alla slags familjer och kulturer. Om vårdnadshavare saknar förståelse för sitt barns särskilda begåvning blir vikten av att skolans personal uppmärksammar barnets förmågor ännu mer betydelsefull. Som pedagog är det viktigt att föra en kontinuerlig dialog med vårdnadshavare kring elevens utveckling och sociala situation.

2.2.3 Övergångar

I Skolverkets stödmaterial för övergångar inom och mellan skolor och skolformer, betonas att gruppen särskilt begåvade barn eller elever särskilt ska beaktas. Detta är viktigt eftersom den mottagande skolan behöver kunskap om ett barn eller elev är särskilt begåvat för att på bästa sätt kunna göra anpassningar för att möta barnets eller elevens behov. Skollagen är tydlig med sina förväntningar på att skolan ska möta varje individ och skapa förutsättningar så att barnet eller eleven stimuleras till att utvecklas så långt som det är möjligt.

3. Aktivitetsplan Trelleborgs kommun

3.1 Mål

Särskilt begåvade och högpresterande barn och elever ska nå och uppleva att de når maximal utveckling genom att Trelleborgs kommun:

- Ökar kunskapen hos politiker, förvaltning, rektorer, pedagoger samt elevhälsan.
- Använder metoder som stimulerar särskilt begåvade och högpresterande barn och elever till lärande.
- Upprättar och följer rutiner som tillvaratar särskilt begåvade och högpresterande elevers intressen och behov.

3.2 Åtgärder

Förvaltning ansvarar för att:

- Ta fram, implementera och följa upp en plan gällande särskilt begåvade och högpresterande barn och elever.
- Undersöka, samordna och skapa möjliga forum för fortbildning för samtliga verksamheter.
- Uppmuntra lokala initiativ där verksamhet kopplas ihop med forskning om särskilt begåvade och högpresterande barn och elever.

Skolledare ansvarar för att:

- Alla elever ska ges möjlighet till att nå maximal utveckling.
- Kontinuerligt uppmuntra all sin personal i arbetet med särskilt begåvade och högpresterande barn och elever.
- Ge pedagoger möjlighet till kompetensutveckling samt skapande av olika samtalsforum genom att använda egna och i planens föreslagna aktiviteter för att öka personalens kompetens om särskild begåvning och hög prestation och hur undervisningen kan anpassas.
- Skolan uppmärksammar och synliggör särskilt begåvade och högpresterande barn och elever och se till att metoder som stimulerar särskilt begåvade och högpresterande barn och elever till lärande används.

TRELLEBORGS KOMMUN

- Samordna insatser och mötesplatser för särskilt begåvade och högpresterande barn och elever inom/mellan skolor.
- Möjliggöra/samordna särskilt mentorskap.
- Följa upp skolans arbete och resultat gällande särskilt begåvade och högpresterande barn och elever. Följa upp och säkerställa att dokumentationen av extra utmaningar görs i enlighet med Trelleborg kommuns rutiner för dokumentation av elevers lärande i grundskolan.

Elevhälsan ansvarar för att:

- Se över hur särskilt begåvade och högpresterande barn och elever lyfts i elevhälsans arbete/dokument.
- Delta i pedagogiska utredningar.
- Samordna insatser och mötesplatser för särskilt begåvade och högpresterande barn och elever inom/mellan skolor.
- Möjliggöra/samordna särskilt mentorskap.
- Göra pedagogerna uppmärksamma på hur de ska arbeta med särskilt begåvade respektive högpresterande barn och elever för att de ska nå maximal utveckling.
- Att initiera till kompetensutveckling för pedagoger.

Pedagoger ansvarar för att:

- Organisera och genomföra arbetet så att barnet eller eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga. Barnet eller eleven ska uppleva att kunskap är meningsfullt och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt.
- Anpassa undervisningen genom bland annat acceleration, berikning och aktiviteter/forum och, som lärare i grundskolan, dokumentera dessa extra utmaningar enligt Trelleborg kommuns rutiner för dokumentation av elevers lärande i grundskolan.

3.3 Uppföljning och utvärdering

Uppföljning av organisatoriska åtgärder ska ingå i det systematiska kvalitetsarbetet på enhetsnivå och på kommunövergripande nivå.

4. Fortbildning

4.1 kartläggning

För att veta vad den enskilda skolan behöver arbeta vidare med för att utveckla och höja kompetensen för att uppmärksamma och anpassa undervisningen för särskilt begåvade respektive högpresterande barn och elever ges i detta avsnitt tips på frågor som kan användas i kartläggningen.

Diskussionsfrågor för Skolan (skolledare, arbetslag, lärare, pedagoger):

Har vi kompetens inom området? På vilket sätt kan vi få kompetens?

Finns det behov av att anordna bokcirkel med tillhörande diskussioner?

Vem ansvarar? Vilken litteratur/webbsidor/intresseorganisationer/sociala forum finns att tillgå?

Vilka rutiner finns och vilka saknas när det gäller på vilket sätt vi uppmärksammar särskilt begåvade barn och elever?

På vilket sätt anpassar vi undervisningen till särskilt begåvade barn och elever respektive högpresterande barn och elever?

På vilket sätt skiljer sig undervisningen åt?

Hur kan undervisningen maximera elevens utveckling?

På vilket sätt följer vi upp elevens utveckling?

På vilket sätt visar vi att vi har höga förväntningar på barn och elever som är särskilt begåvade? Vet vi vilka barn och elever som är särskilt begåvade?

På vilket sätt bemöter vi barn/barnen/elev/eleverna?

Hur ser kommunikationen ut med föräldrarna och på vilket sätt kan de hjälpa skolan?

På vilket sätt visar rektor att han/hon har höga förväntningar på den undervisning som erbjuds till särskilt begåvade elever och på vilket sätt sker denna återkoppling till lärarna?

Har vi fokus på barnet eller eleven? På vilket sätt har barnet/elev uppmärksammas?

Vad är viktigt för eleven? Vilka förväntningar har eleven på

TRELLEBORGS KOMMUN

undervisningen? Hur har undervisningen anpassats till elevens förväntningar?

Vilken kunskapskartläggning kan användas för att ta reda på elevens kunskapsnivå?

Vilken/vilka lärare har eleven förtroende för och vill ha samarbete med?

Diskussionsfrågor för Förvaltning:

På vilket sätt uppmärksammas och diskuteras särskilt begåvade och högpresterande barn och elever i rektorsgrupp/förvaltningsnivå?

På vilket sätt kommunicerar förvaltningen sina höga förväntningar på rektorerna att de upprättar, implementerar och arbetar efter planen gällande särskilt begåvade och högpresterande barn och elever?

På vilket sätt definierar kommunen särskilt begåvade och högpresterande barn och elever och på vilket sätt kommuniceras det?

På vilket sätt kan förvaltningen skapa gemensamma nätverk där skolor kan utbyta goda idéer och eventuellt samordna insatser?

På vilket sätt kan förvaltningen bidra med att tillhandahålla information gällande aktuell forskning, föreläsare etc.?

På vilket sätt återkopplar förvaltningen till politiken?

På vilket sätt kan man formulera nyckeltal för skolans verksamhet som fokuserar på särskilt begåvade barn och elevers situation. Exempelvis “andelen elever som upplever att deras talanger uppmärksammas” och/ eller “andelen elever som upplever att de får tillräcklig uppmuntran och/eller stimulans i skolan”.

Diskussionsfrågor för Politiken:

På vilket sätt uttrycks de höga förväntningar på förvaltningen gällande särskilt begåvade och högpresterande barn och elever?

4.2 Utbildningspaket

I nedan avsnitt ges tips på utbildningspaket för användning i förskola och skola.

-Skolverkets studiepaket till stödmaterial om särskilt begåvade elever. Finns på följande länk:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/studiepaket-till-stodmaterial-om-sarskilt-begavade-elever-1.243121>

-Via det Australiensiska utbildningsdepartementet finns ett fortbildningsmaterial om undervisning av särskilt begåvade elever, materialet är uppdelat i sex moduler som kan studeras enskilt eller tillsammans i kollegiet. Varje modul innehåller teori och konkreta exempel, ett kollegium som bestämmer sig för att arbeta med detta material bör avsätta åtminstone en månad per modul. Materialet finns att hämta på följande websidor: <https://docs.education.gov.au/collections/gifted-education-professional-development-package>
<https://education.arts.unsw.edu.au/about-us/gerric/resources/pd-package/>

4.3 inspiration till kunskapsinhämtning

Böcker:

Liljedahl, M. (2017). Särskilt begåvade elever- pedagogens utmaning och möjlighet. Gothia Fortbildning.

Idsøe, E. C. (2014). Elever med akademisk talent i skolen. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Ypenburg, I. (2009). Att se och möta begåvade barn. En vägledning för lärare och föräldrar. Stockholm: Natur & Kultur

Persson, R. S. (1997). Annorlunda land: särbegåvningens psykologi. Fahlköping: Almqvist & Wiksell

Pettersson, E. & Wistedt, I. (2013). Barns matematiska förmågor – och hur de kan utvecklas. Lund: Studentlitteratur.

Pettersson, E. (2017). Elever med Särskild Begåvning . Stockholm: Natur & Kultur.

Porter, L. (2005). Gifted young children: a guide for teachers and parents.

TRELLEBORGS KOMMUN

Maidenhead: Open University Press.

Tomlinson, C. A. (2001). How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms (2nd ed.). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Wallström, C. (2010). Se mig som jag är: om särbegåvade barn i skolan. Lund: Studentlitteratur.

Winebrenner, S. (2001). Teaching Gifted Kids in the Regular Classroom: Strategies and Techniques Every Teacher Can Use To Meet the Academic Needs of the Gifted and Talented. Revised, Expanded., Minneapolis, MN: Free Spirit Publishing

Winner, E. (1999). Begåvade barn: myt och verklighet. Jönköping: Brainbooks.

Avhandlingar och uppsatser:

Roland S Perssons publikationer hittas via <https://ju.se/personinfo.html?id=463>

Mara Allodi Westlings publikationer hittas via <https://su.avedas.com/converis/person/3127>

Doktorsavhandlingar:

Mattsson, L. (2013). Tracking mathematical giftedness in an egalitarian context. Doktorsavhandling. Göteborg: Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet.

Pettersson, E. (2011). Studiesituationen för elever med särskilda matematiska förmågor. Doktorsavhandling. Växjö: Linnéuniversitetet.

Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:414912/FULLTEXT01.pdf>

Licentiatuppsatser:

Mellroth, E. (2014). High achiever! Always a high achiever?

Licentiatuppsats. Karlstad: Karlstads universitet. Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:759482/FULLTEXT02>

TRELLEBORGS KOMMUN

Pettersson, E. (2008). Hur matematiska förmågor uttrycks och tas om hand i en pedagogisk praktik. Licentiatuppsats. Växjö: Växjö universitet. Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:206499/FULLTEXT01.pdf>

Szabo, A. (2013). Matematiska förmågor interaktion och det matematiska minnets roll vid lösning av matematiska problem. Licentiatuppsats, Stockholm: Stockholms universitet. Hämtad från <http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:637480/FULLTEXT01.pdf>

Förslag på studentuppsatser:

Bergman Åkerman, L. (2016). Särskild begåvning - särskilt bemötande?: Föräldrars erfarenhet av skolans bemötande av särskilt begåvade barn. Masteruppsats. Stockholms universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:903172/FULLTEXT01.pdf>

Lind, L. (2013). Att undervisa elever som förvånar: Fallstudier av pedagogiska erfarenheter med särbegåvade elever i fyra skolor i olika kommuner. Studentuppsats. Stockholms universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:639926/FULLTEXT01.pdf>

Lindkvist, K. (2007). De särbegåvade eleverna: En studie om de särbegåvade elevernas skolvardag, ur ett elevperspektiv. Studentuppsats. Stockholms universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:198639/FULLTEXT01.pdf>

Wetterlind, A. (2014). Förskolans möte med särbegåvade barn: En intervjustudie om erfarenheter och möten med särbegåvning. Masteruppsats. Stockholms universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:715314/FULLTEXT01.pdf> 19

Artiklar och rapporter:

Almer, S. (2013). Så stöttar du särbegåvade elever. Skolvärlden. Hämtad från <http://www.skolvärlden.se/artiklar/sa-stottar-du-sarbegavade-elever>

Barger, R. (2001). Begåvade elever behöver också hjälp. Nämnaren nr, 3.

TRELLEBORGS KOMMUN

Hämtad från http://ncm.gu.se/pdf/namnaren/1823_01_3.pdf

Eriksson, C. (2012). Att tillvarata och utveckla elevers talang och matematikintresse. Nämnaren nr 3. Hämtad från

http://ncm.gu.se/pdf/namnaren/2327_12_3.pdf

Rogers, K. B. (2007). Lessons learned about educating the gifted and talented a synthesis of the research on educational practice. Gifted Child Quarterly, 51(4), 382-396. <http://dx.doi.org/10.1177/0016986207306324>

Lindberg, T & Lagercrantz, H (red.) Barnmedicin. Författarna och studentlitteratur. sid. 503-505 Skolverket (2015). Att arbeta med särskilt begåvade elevers. Hämtad från

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/lorande/sarskilt-begavade-elever-1.230661>

Wahlberg, K. (2012). Hur möter grundskolan elever som lätt når skolans kunskapskrav eller har särskilda talanger. Luleå: Barn - och utbildningsförvaltningen. Hämtad från

<http://www.lulea.se/download/18.737f8>

31f1461c985e3ef0/1400663656409/elever-som-latt-nar-kunskapskraven-Rapport-2012-08-27.pdf

Wallström, C (2009). Maximal utveckling för alla: Hur möter skolan elever med goda studieförutsättningar? Hämtad från

http://nacka.se/SiteCollectionDocuments/05_maximal_utveckling_for_alla.pdf

Filmer:

Särskilt begåvade elever. En presentation av Elisabet Mellroth i Karlstad 28 oktober 2015. <http://pedagogvarmland.se/filmer/sarskilt-begavade-elever-elisabet-mellroth>

Särskilt begåvade barn 0-8 år. En presentation av Valerie Margrain i Karlstad 17 september 2015. <http://pedagogvarmland.se/filmer/sarskilt-begavade-barn-0-8-ar-valerie-margrain>

Ur Samtiden Begåvning tillgång eller belastning. Presentationer av föreläsningar och samtal från konferensen "Begåvning - tillgång eller

TRELLEBORGS KOMMUN

belastning?" arrangemang av Mensa Sverige, Stockholm 11 december 2014.

<http://urskola.se/Produkter/188333-UR-Samtiden-Begavning-tillgang-eller-belastningSarbegavad-och-sarbehandlad#Om-serien>

Seminarium:

Särbegåvade barn i skolan. med bl a Roland Persson, Sten Collander och Johanna Ståhlacke, 2013.

<http://www.youtube.com/watch?v=INFuUNLzJ8c&feature=share>

Att lyssna på:

Barnministeriet dokumentär: Jag är smartare än läraren. 2016.

<http://urskola.se/Produkter/192751-Barnministeriet-dokumentar-Jag-ar-smartare-an-lararen>

Podd från Pedagog Värmland: Särskilt begåvade elever. Annika Thyberg och Elisabet Mellroth, 22 juni 2015.

<http://skola.karlstad.se/utvecklingspodden/2015/06/22/sarskilt-begavade-elever/>

UR-intervju: Att få elever att tillvarata och utveckla sin matematiska talang och förmåga. Cecilia Eriksson, 2012.

<http://www.ur.se/Produkter/170023-Lararummet-Cecilia-Eriksson>

Källförteckning

Gagné, F. (2000) A differentiated model of Giftedness and Talent.

Gagné, F. (2009). Building gifts into talents: Detailed overview of the DMGT 2.0.

Liljedahl, M. (2017). Särskilt begåvade elever- pedagogens utmaning och möjlighet. Gothia Fortbildning.

Mattsson, L. (2013). Tracking mathematical giftedness in an egalitarian context. Doktorsavhandling. Göteborg: Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet.

Mellroth, E. (2014). High achiever! Always a high achiever? Licentiatuppsats. Karlstad: Karlstads universitet.

Persson, R. S. (1997). Annorlunda land. Särbegåvnings psykologi. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Persson, R. S. (2010). Experiences of intellectually gifted students in an egalitarian and inclusive educational system: A survey study. Journal for the Education of the Gifted, 33(4), 536-569.

Persson, S. R. (2015). Tre korta texter om att förstå särskilt begåvade barn i den svenska skolan. Hämtad från [http:// www.diva-portal.org/smash/get/diva2:800406/FULLTEXT01.pdf](http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:800406/FULLTEXT01.pdf)

Pettersson, E. (2011). Studiesituationen för elever med särskilda matematiska förmågor. Doktorsavhandling. Växjö: Linneaus University Press. Hämtad: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:414912/FULLTEXT01.pdf>

Pettersson, E. (2017). Elever med Särskild Begåvning . Stockholm: Natur & Kultur.

Renzulli, J.S. (2016). The three ring conception of giftedness. In S.M. Reis (Ed.) Reflections on Gifted education (pp.55-86). Waco TX: Prufrock Press.

Skolverket (2012). Högpresterande elever, höga prestationer och undervisningen. Rapport 379. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/getFile?file=2929>

Skolverket. (2014). Övergångar inom och mellan skolor och skolformer: Hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan. Stockholm: Skolverket.

Svensk författningssamling (SFS). Skollag (2010:800). Hämtad från: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Szabo, A. (2013). Matematiska förmågors interaktion och det matematiska minnets roll vid lösning av matematiska problem. Licentiatuppsats, Stockholm: Stockholms universitet. Hämtad från <http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:637480/FULLTEXT01.pdf>

Tomlinson, C. A. (2001). How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms (2nd ed.). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Winner, E. (1999). Begåvade barn. Jönköping: Brain Books AB.

Winner, E. (2012). Gifted Children. Hämtad från: http://www.gifted.gr/documents/useful-documents/Gifted_children.pdf

Wallström, C. (2012). Se mig som jag är: om särbegåvade barn i skolan. Lund: Studentlitteratur

TRELLEBORGS KOMMUN

